

Hodnocení žáků na střední škole

1. Úvod

V rámci seminární práce se budu zabývat důležitou problematikou hodnocení žáků na střední škole. Toto téma jsem si zvolil, neboť se domnívám, že se jedná o zajímavý námět, se kterým jsou často spojeny problémy a otevřené diskuse. Cílem práce je zamyslet se nad základními požadavky kladenými na učitele při hodnocení žáků, nad typickými problémy, se kterými se můžeme setkat – ať už jako žáci či učitelé, a navrhnout co nejspravedlivější hodnocení.

2. Přehled problematiky

Jedním ze základních dokumentů, kterým by se měl pedagog při hodnocení žáků řídit je školní řád příslušné školy. V těchto dokumentech jsou typicky obsažena obecná pravidla pro hodnocení žáků a shrnuté požadavky odpovídající jednotlivým stupňům hodnocení. Jako příklady níže diskutované byly zvoleny školní řády ze škol Gymnázium Vlašim a Gymnázium Benešov [1,2], jakožto školy, kterou jsem absolvoval a školy, kde působí jako učitelka má matka.

V hierarchii je nad školní řád postaven školský zákon, pokud se týká hodnocení žáků na středních školách, jedná se konkrétně o Školský zákon / část čtvrtá / hlava I / § 69 [3]. Zde jsou sepsána základní pravidla jako například možnost hodnocení klasifikačního nebo slovního (v tomto případě je nutné při přestupu žáka hodnocení převést na klasifikační), podmínky ukončení ročníku a řešení v případě jejich nesplnění, rovněž je zde zanesena možnost žáka odvolat se proti hodnocení.

Mezi základní obecná pravidla hodnocení patří dle [1] čtyři základní body, v nichž se vyskytují například následující požadavky. Žák musí být hodnocen za práci v průběhu celého klasifikačního období, žáci by měly být na začátku daného klasifikačního období seznámeni s pravidly hodnocení a s požadavky. Pedagog hodnotí pouze učivo dané tematickým plánem dané školy, přičemž poskytne žákům dostatek času na zažití a procvičení učiva. Během zkoušení by měl pedagog hodnotit úroveň toho, co žák umí, nikoliv pouze hledat mezery v jeho znalostech. Dále je zde souhrn toho, jaké podklady musí učitel uchovávat pro možnou pozdější diskusi nad výsledky.

Podrobnější souhrn obecných požadavků na hodnocení žáků je popsán v [4]. Mimo myšlenky obsažené i ve výše zmíněných zdrojích je zde kladen také důraz na učitelský takt, přiměřenou náročnost, dále pak na to, že by se chování žáka nemělo promítnout do celkového hodnocení.

Pokud se týká charakterizace jednotlivých klasifikačních stupňů, v [1] jsou popsány jednotlivé stupně bez ohledu na typ předmětu, v [2] jsou popisy klasifikačních stupňů rozděleny na předměty teoretické, estetické výchovy (hudební, výtvarná) a na tělesnou výchovu. Obecně se jedná o snahu ohodnotit žáky podle toho, jak kvalitně žák ovládá požadované poznatky, fakta, pojmy, definice a zákonitosti, důraz je kladen na ucelenost, přesnost a na pochopení vztahů, dále pak na pohotovost, samostatnost, tvořivost, logické myšlení, na ústní a písemný projev žáka. Jednotlivé stupně jsou odlišeny například ve smyslu „žák ovládá ... uceleně“, „žák ovládá ... v podstatě uceleně“, „žák má v ... nepodstatné mezery“, „žák má v ... závažné mezery“, „žák má v ... závažné a značné mezery“ pro stupeň 1 až 5. Jedná se tedy o velmi subjektivní pohled každého jednotlivého vyučujícího. V případě výchov by měl být větší důraz kladen na aktivitu a snahu žáka, spíše než na absolutní výsledky.

3. Diskuse

Nejprve se zabývejme celkovým hodnocením žáka na vysvědčení. Jak je zmiňováno v kapitole 2., školský zákon umožňuje hodnocení klasifikační i slovní. Já osobně jsem se se slovním hodnocením neseťkal, na gymnáziu Benešov je rovněž používán klasifikační hodnocení. V [5] jsou diskutována základní pravidla pro převod slovního hodnocení na hodnocení klasifikační, které je nutné, jak je zmiňováno již výše, například při přestupu žáka na jinou školu. Jedná se o podobná pravidla popisu, jaká jsou diskutována v kapitole 2. při popisu jednotlivých klasifikačních stupňů dle školního řádu. Podle mého názoru klade slovní hodnocení velký důraz na učitele, aby ho sepsal korektně takovým způsobem, že bude vypovídat o skutečných kvalitách žáka. Pak zřejmě umožňuje poskytnout přesnější a obsáhlejší hodnocení než klasické hodnocení pomocí klasifikačních stupňů, konkrétně například umožňuje hodnotit individuálně různé části výuky – žák může být například nadanější na představivost a zvládat bezchybně prostorovou geometrii, zatímco v počítání slovních úloh může lehce zaostávat. Na druhou stranu, pokud jsou správně dodržována pravidla slovního hodnocení, jedná se prakticky jen o přepis známek do slovní podoby, který postrádá celkové zařazení žáka do výkonnostních skupin, které jsou zaváděny klasickým klasifikačním hodnocením. Rodič podle mého názoru při pohledu na vysvědčení nezíská stručnou a výstižnou informaci o tom, jak je žák ve škole

úspěšný. Na druhou stranu má ale možnost zjistit, na co by se měl žák zaměřit více zaměřit, co mu dělá větší problém apod. Každopádně pokud se týká středních škol, domnívám se, že takto podrobně většina rodičů studium svých dětí neřeší, užitečnost bude vyšší na nižších stupních. Dalším problémem klasifikačního hodnocení je nemožnost odlišit na vysvědčení „lepší“ a „horší“ kupříkladu dvojku. To lze rovněž vyřešit slovním hodnocením, kdy lze hodnocení dovysvětlit. To mě přivádí k myšlence kombinovaného hodnocení, kdy by žák mohl dostat klasickou známku, která by byla rovněž podpořena slovně. Pokud se týká slovního hodnocení, představuje velký problém časová náročnost. Učitel vyučuje na střední škole přibližně 300 žáků (Gymnázium Benešov), což představuje při snaze o kvalitně sepsané slovní hodnocení poměrně náročnou činnost a může často svádět k slovnímu popsání známek, které pak učitel uloží stejně všem žákům dle odpovídající známky, bez ohledu na individualitu žáka. Osobně se přikláním ke klasickému hodnocení, podle mého názoru je přesnější a názornější, pokud se týká jeho vyjádření. Zároveň při přestupech mezi školami, při přihláškách na vysoké školy a v dalších situacích, kdy je vyžadováno vysvědčení, je požadavek na klasické hodnocení. A vzhledem k tomu, že slovní hodnocení musí být jednoznačně převeditelné na klasické, jedná se opravdu spíše o pouhý přepis známky.

Nyní se budu věnovat otázce průběžného hodnocení během celého klasifikačního období. V kapitole 2. jsou diskutována pravidla, kterých by se měl každý pedagog držet. Jedním z nejvíce diskutabilních problémů je fakt, že v rámci hodnocení hraje velkou roli individualita pedagoga, což je zcela přirozené. Pro každého pedagoga může mít pojem „přiměřená náročnost“ zcela odlišný význam. Jako příklad uvedu otázku z testu z biologie pro dvě paralelní třídy vedený různými vyučujícími: vyučující A: Popište proces rozmnožování eukaryotní buňky, vyučující B: Jakým způsobem se rozmnožuje buňka? a) dělením, b) nové buňky nosí čáp, c) pomocí pohlavních orgánů. Podobně je to s nastavením hodnocení, kdy každý učitel bude hodnotit stejný výkon jinou známkou. Tento problém by mohl být vyřešen v případě písemných testů společným zadáním a společným bodovým hodnocením, na kterém by se shodli vyučující. To by ale také obnášelo nutnost sladění rozvrhu, aby se v paralelních třídách učil stejný předmět ve stejný čas, pokud by vyučujícím byl v každé třídě jiný pedagog. Navíc tím není vyřešeno ústní zkoušení, které také představuje velmi důležitou součást hodnocení žáků. To by se dalo vyřešit například „komisí zkoušejících“, což je ale dle mého názoru příliš komplikované a zbytečně složité. Žákům nezbyvá než se smířit s tím, že někteří studenti, nejen

na jiných školách, ale dokonce v jiných třídách pod vedením jiných pedagogů v rámci jedné školy, budou hodnoceni různě, a že na ně budou kladeny jiné požadavky. Já osobně si vážím u pedagogů především spravedlnosti, oceňuji náročnější pedagogy, kteří si udržují svou důstojnost, spíše než učitele, kteří se snaží dětem za každou cenu zalíbit a být s nimi „kamarád“. Toho bych se chtěl také držet ve své pedagogické činnosti. Myslím si, že žáci, kteří projdou během středoškolských studií náročnějším studiem s přísnějším hodnocením jsou zocelenější a lépe připraveni na studium na vysokých školách, kde bývají podmínky velmi striktní a výuka značně náročná.

Co se týká konkrétního způsobu hodnocení, chtěl bych aplikovat metodu, se kterou jsem se setkal během svého studia na gymnáziu ve Vlašimi. Ačkoliv se jednalo o výuku matematiky, lze podobně převést na většinu vyučovaných předmětů, tedy rovněž na fyziku. Vyučující měl pevně stanovený maximální počet bodů, který bylo možné získat za jednotlivé varianty ověřování znalostí dle jejich váhy – například 30 bodů za písemnou práci, 15 bodů za ústní zkoušení, 10 bodů za menší test apod. Zároveň byla daná procentuální stupnice pro hodnocení jednotlivými klasifikačními stupni. Učitel si ovšem nezapisoval známky, nýbrž bodové hodnocení, čímž se až do celkového hodnocení na konci klasifikačního období uchovávala informace o tom, jestli šlo o „lepší“, či „horší“ dvojku. Na konci roku bylo samozřejmě nutné převést body na známku, ale ta měla v tomto případě velmi akurátní charakter. Navíc v každém testu byl bonusový příklad, za který bylo možné získat body navíc, hodnocení testu tedy bylo například 120 %. Tím měl žák možnost vylepšit celkové hodnocení prostřednictvím látky, která mu vyhovovala více.

V poslední části bych se chtěl zamyslet nad tím, že v dnešní době nemá hodnocení žáků příliš velký význam. Nad tímto problémem přemýšlím už velmi dlouhou dobu. Vzhledem k tomu, že každá škola hodnotí své žáky naprosto odlišně, dokonce každý učitel hodnotí žáky zcela jinak, nebylo by příliš spravedlivé přikládat známkám z vysvědčení význam při přijímacím řízení do dalších stupňů vzdělávání a v poslední době se od toho skutečně upouští, roli hrají přijímací zkoušky, případně účasti na soutěžích apod., což je spravedlivé (pokud jsou alespoň dva termíny přijímacích zkoušek, nemohu si odpustit vyjádření naprostého nesouhlasu se zrušením jednoho z termínů zkoušek z důvodu nouzového stavu v souvislosti s nákazou Covid 19, myslím si, že v případě jednoho termínu hraje velkou roli stres a jednoduchý fakt, že dítě má, nebo nemá „svůj den“, ztrácí se význam inteligence a přípravy dítěte). Na druhou

stranu, pokud nejsou známky k ničemu užitečné, ztrácí děti motivaci se o dobré známky snažit. Je opravdu málo žáků, kterým na známkách záleží z důvodu dobrého pocitu apod. Jedním z řešení, které mě napadá, je celonárodní srovnávací test, kterým by musel každý student projít před postoupením do dalšího ročníku (samozřejmě by bylo nutné odlišit testy pro různé typy škol dle učebních osnov), na test by byly kupříkladu dva pokusy a v případě opakovaného neúspěchu by žák opakoval ročník, což by například mohl jen jednou. Takto by stále nebyl vyřešen problém se zájmem o „dobré“ známky, k tomu bych zavedl následující opatření – žáci nad určitým percentilem průměru z vysvědčení (v rámci třídy např., aby nehrála roli škola či různí vyučující) by byly od testu oproštěni (např. 60 %, nesmí být příliš nereálné na výhodu dosáhnout, to by bylo demotivující). Tento postup by rovněž vyžadoval centrálně dané osnovy pro různé obory, kde by byly stanoveny požadavky pro jednotlivé předměty v jednotlivých ročnících.

4. Závěr

Existují oficiální publikace, školský zákon, školní řády, kde jsou charakterizována pravidla, kterými by se měl vyučující řídit. Hodnocení může být klasifikační nebo slovní, přičemž s každým z nich jsou spojeny určité výhody i nevýhody. Nicméně hodnocení je otázkou individuálních požadavků konkrétního vyučujícího a často se mezi jednotlivými vyučujícími objevují značné odlišnosti. Dále je v práci navrhnut dle mého názoru spravedlivý systém průběžné hodnocení.

5. Použitá literatura

- [1] Školní řád 2019-2020, Gymnázium Vlašim, dostupné na adrese <https://www.gymvla.cz/wp-content/uploads/SkolniRad%202019-2020.pdf>
- [2] Školní řád 2019-2020, Gymnázium Benešov, dostupné na adrese <http://www.gbn.cz/pro-ucitele/dokumenty-skoly-pro-ucitele>
- [3] Školský zákon / část čtvrtá / hlava I / § 69, dostupné na adrese <http://zakony.centrum.cz/skolsky-zakon/cast-4-hlava-1-paragraf-69>
- [4] Pravidla pro hodnocení žáků ve střední škole, Střední škola, Základní škola a Mateřská škola Rakovník, dostupné na adrese <https://www.zsrako.cz/files/editor/4/Pravidla-hodnoceni-SS.pdf>
- [5] Zásady slovního a celkového hodnocení, Národní ústav odborného vzdělávání, dostupné na <http://www.nuov.cz/ae/zasady-pro-slovni-a-celkove-hodnoceni>